

RIIGIKOHUS
ÕIGUSTEABE OSAKOND

**Menetluskulu kindlaksmääramise ja väljamõistmise praktika probleeme
tsiviilkohtumenetluses**

Kohtupraktika analüüs

Margit Vutt
eraõiguse analüütik

Tartu
2009

Analüüsi eesmärk ja objekt.....	3
2. Valdkonda reguleerivad õigusnormid	4
4. Ringkonnakohtute praktika menetluskulude suuruse kindlaksmääramisel	6
4.1. Avalduse esitamise tähtaeg	6
4.2. Õigusabikulude põhjendatus ja vajalikkus.....	9
4.3. Menetluskulude jaotus <i>versus</i> nende suuruse kindlaksmääramine.....	11
4.4. Õigusabikulude tõendamine	12
4.5. Hagihinna ja menetluskulude piirmäära seos.....	13
5. Maakohtute praktika	13
5.1. Õigusabikulude põhjendatus ja kohtuasja keerukuse hindamine	13
5.2. Õigusabikulude suurus ja Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatud piirmäär	16
6. Menetluskulude jätmise menetluse venimise põhjustanud poole kanda (TsMS § 169 lõige 1).....	17
Kokkuvõte.....	18

Analüüsi eesmärk ja objekt¹

Menetluskulud on üks paljudest tsiviilkohtumenetluse valdkondadest, mis on uue menetlusseadustiku vastuvõtmisel teinud läbi märkimisväärse reformi. Menetluskulude jagunemise põhimõtteid muudatused väga oluliselt ei puudutanud, küll aga muutus kulude kindlaksmääramise protseduur. Reformi üldiseks eesmärgiks oli seada sisse süsteem, mille kohaselt arvutatakse menetluskulud esimese astme kohtu menetluses eraldi täpselt välja menetlusosalise taotluse alusel pärast menetluskulude põhimõttelise jagunemise määranud lahendi jõustumist. Seega kui varem määrati menetluskulud kindlaks põhinõudega samas menetluses asja sisuliselt otsustavas kohtulahendis, siis nüüd on menetluskulude konkreetne kindlaksmääramine muust menetlusest eraldatud, võimaldades asjas tehtud otsuse jõustumist ka juhul, kui pooled vaidlevad menetluskulude suuruse üle.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku 2006. aastal jõustunud uue redaktsiooni eelnõu seletuskirja² kohaselt oli iseseisva menetluskulude kindlaksmääramise menetluse eesmärgiks esiteks **lahutada otsus põhiasjas kulude otsusest, mis võimaldaks eraldi sundtäita põhiotsust**. Väidetavalt esines enne muudatusi sageli olukordi, kus otsus vaidlustati üksnes kulude osas.³ Vaidlustamise tõttu toimuva lisamenetluse kestel ei olnud võimalik otsust täita. Teiseks iseseisva menetluse kehtestamise eesmärgiks oli **vabastada kohtud** enne otsuse jõustumist pahatihti **ageanõudvast ja keerulisest kulude arvutamisest**. Menetluskulusid lõplikult ja täpselt arvutada oli eelnõu koostajate arvates mõistlik alles siis, kui otsuse peale ei saa enam edasi kaevata, s.t kui ei teki enam lisakulusid ja kulude põhimõtteline jagunemine on lõplikult ära otsustatud.

Samas ilmnes Riigikohtu poolt 2008. aastal advokaatide hulgas korraldatud küsitluse tulemustest, et menetluskulude kindlaksmääramise ja väljamõistmise praktikas esineb advokaatide arvates endiselt probleeme. Näiteks tehti etteheiteid, et menetluskulude täpse rahalise kindlaksmääramise menetlus on kujunenud ebamõistlikult pikaks, samuti viidati asjaolule, et menetluskulude kindlaksmääramist reguleerivate õigusnormide erinevused erinevates menetlusliikides on põhjendamatud.

Käesoleva analüüsi eesmärgiks on uurida, milliseid õiguslikke probleeme menetluskulude kindlaksmääramise kohtupraktikas on ette tulnud ja kuidas on reformi eesmärgid realiseerunud. Tegemist on siiski vaid osaga menetluskulusid puudutavatest õiguslikest küsimustest ning teemat on käsitletud niivõrd, kuivõrd seda võimaldab analüüsi maht ja andmete valikuline kättesaadavus.

Analüüsis on enim keskendunud õigusabikuludele kui ühele menetluskulude alaliigile, kuna nende kindlaksmääramise üle vaidlesid menetlusosalised analüüsi objektiks olevatest lahenditest nähtuvalt kõige enam. Uurimisobjekt piirdub hagimenetlusega, menetluskulude kindlaksmääramise praktikat hagita menetluses käesolev analüüs ei kajasta.

¹ Käesolev analüüs on ilmunud ka 2008. a. Kohtute aastaraamatus.

² Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=033370012&login=proov&password=&system=ems&server=ragne11>.

³ Riigikohtu 2005. aastal tehtud analüüs kohtulahendite tühistamise põhjuste kohta näitas, et nende kohtuasjade suhtarv, mis jõudsid teise astmesse vaid menetluskulusid käsitleva otsuse osa vaidlustamise tõttu, erines kohtupiirkonniti ja näiteks Tallinna Ringkonnakohtus oli see tõesti isegi veidi üle 10%, enamasti oli nimetatud protsent aga oluliselt väiksem ja lisaks vaidlesid pooled tavaliselt ühel ajal nii kulude jaotuse kui ka nende suuruse üle. Vt lähemalt: Kask, T; Vutt, M. Kohtulahendite tühistamise põhjuste analüüs. Lõpparuanne. Tartu, 2006.

Lisaks eelnevale on analüüsi käigus uuritud küsimust, milline on menetluse venimisest tingitud menetluskulude väljamõistmise praktika ja mil määral kohtud kohaldavad TsMS § 169 lõiget 1.⁴

Analüüsi objektiks olnud lahendites on kohtud kohaldanud enne 1. jaanuari 2009 kehtinud TsMS-i sätteid.

2. Valdkonda reguleerivad õigusnormid

TsMS § 138 lõike 1 kohaselt on menetluskulud menetlusosaliste kohtukulud ja kohtuvälised kulud. Sama paragrahvi teise lõike kohaselt on kohtukulud riigilõiv, kautsjon ning asja läbivaatamise kulud. Kohtuväliste kulude koosseisu reguleerib TsMS § 144 ja selle kohaselt on kohtuvälisteks kuludeks näiteks menetlusosaliste esindajate ja nõustajate kulud, menetlusosaliste sõidukulud, aga ka menetlusosaliste saamata jäänud töötasu või muu püsiv sissetulek.

TsMS § 175 lõige 1 sätestab, et kui menetlusosaline peab menetluskulude jaotust kindlaks määrava kohtulahendi kohaselt kandma teise menetlusosalise lepingulise esindaja või nõustaja kulud, mõistab kohus esindaja või nõustaja kulud nende rahalise kindlaksmääramise korral välja **põhjendatud ja vajalikus ulatuses**. Mitmele lepingulisele esindajale tehtud kulutused hüvitatakse TsMS § 175 lõike 2 kohaselt juhul, kui need on tingitud asja keerukusest või esindaja vahetamise vajadusest.

2009. aasta 1. jaanuaril jõustusid TsMS-i mahukad muudatused, millega muudeti ka menetluskulude väljamõistmise ja kindlaksmääramise sätteid. Näiteks juhib TsMS § 173 lõike 1 muudatus kõrgema astme kohtu tähelepanu sellele, et keerukamate juhtumite korral võib osutada vajalikuks täpselt ära märkida menetluskulude kandmise erisused kohtuastmete kaupa. Lõike 2 kohaselt **peab kohus menetluskulude jaotuse märkima isegi juhul, kui menetlusosalised seda ei taotle** – sellise muudatuse eesmärk on seletuskirja kohaselt hilisemate parandusavalduste vältimine. TsMS § 173 lõike 3 täienduste hulka on lülitatud kohtupraktikas väljakujunenud seisukoht, et **asja tagasisaatmisel alama astme kohtusse ei määra kõrgema astme kohus kindlaks menetluskulude jaotust**. Lõikes 4 on muudatusena selgelt ära märgitud, et kulude rahalist suurust ei määrata; samuti on kohtutele pandud kohustus märkida kaashagejate või -kostjate korral, kas nad vastutavad osa- või solidaarvõlgnikena.⁵ TsMS § 174 lõikesse 1 lisati kohtu kohustus märkida kohtulahendis ka seda, et pooltel on õigus 30 päeva jooksul pärast lahendi jõustumist esitada menetluskulude kindlaksmääramise avaldus, sest sellel teabel võib õigusteadmisteta isikute jaoks olla oluline tähendus.

---

⁴ Kuni 1. jaanuarini 2009 kehtis viidatud säte järgmises redaktsioonis: "Menetlustoimingu tegemise tähtaja mööda lasknud või vastuväite või tõendi hilisema esitamisega või muul viisil menetlustoimingu aja muutmise, asja arutamise edasilükkamise või tähtaja pikendamise põhjustanud **pool** kannab sellest tulenevad täiendavad menetluskulud." Alates 1. jaanuarist 2009 on normi muudetud ja venitamise seotud kulu võib lisaks poolele jätta ka muu menetlusosalise kanda. Lisaks on sätet täiendatud teise lausega, mille kohaselt võib muu hulgas sõltumata menetluse tulemusest jätta menetlusosalise kanda talle menetluskulude kättetoimetamisega põhjustatud kulud, kui kättetoimetamine viibis seetõttu, et isiku kohta olid rahvastikuregistrisse, ärireistrisse või mittetulumusühingute ja sihtasutuste registrisse kantud ebaõiged andmed.

⁵ Riigikohtu praktika kohaselt on vastutus üldjuhul solidaarne. Vt RKTko 08.10.2008 nr 3-2-1-77-08 ja RKTko 12.06.2006 nr 3-2-1-50-06.

TsMS § 175 muudatustega **kaotati võimalus nõuda nõustaja kulude hüvitamist**, sätte eesmärgiks (vaatamata selle ebamäärasele sõnastusele seletuskirjas) on ilmselt kaudselt mõjutada menetlusosalisi kasutama enam kvalifitseeritud õigusabi.

Lisaks eelnevale on täpsustatud ja ühtlustatud mitmeid hagita menetluse menetluskulude väljamõistmise ja kindlaksmääramise sätteid.

3. Riigikohtu praktika menetluskulude kindlaksmääramisel

Suuremas osas piirdub menetluskulude väljamõistmise normide kohaldamist puudutav Riigikohtu tsiviilkolleegiumi praktika enne 1. jaanuari 2006 kehtinud TsMS-i normidel põhinevate lahenditega.⁶ Tekib küsimus, kuivõrd saab uue TsMS-i kohaselt eraldi menetluses toimuva menetluskulude kindlaksmääramise korral juhendada Riigikohtu varasematest juhistest. Näiteks on Riigikohus oma lahendites märkinud, et õigusabikulude väljamõistmisel tuleb õigusabikulude vajalikkust ja põhjendatust põhjalikult analüüsida ning lahendis põhjendada.⁷ 27. mai 2008. a otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-47-08 on Riigikohus asunud seisukohale, et menetluskulude kohta käiva otsustuse piisavaks põhjenduseks ei saa tsiviilasja olemust arvestades lugeda ringkonnakohtu viidet mõlema poole nõude osalisele rahuldamisele. Riigikohus märkis samuti, et otsuse selguse ja ülevaatlikkuse huvides oleks nii poolte kui ka kõrgema astme kohtute jaoks otstarbekas näidata kohtulahendis ka kohtukulude jaotamise ja kindlaksmääramise otsustuse aluseks olev arvutamiskäik. Selles asjas määrati õigusabikulude suurus kindlaks kohtuotsuses ja tulenevalt mitmetest TsMS-i muudatustest võib küsida, kas praegu kehtiva seaduse kohaselt on menetluskulude kindlaksmääramise lahendi põhjendamise nõudeid alandatud ja kui on, siis milline on olnud sellise reformi eesmärk. Analüüsi autor on seisukohal, et üldjuhul ei tohiks menetluskulude suuruse põhjendamise nõuded uue TsMS-i kohaselt olla väiksemad kui enne reformi. Küsimus on menetlusosaliste õiguste kõige üldisemas kaitses, sest näiteks lepingulise esindaja kulud võivad osutuda kaotanud poole jaoks küllalt oluliseks koormuseks. Nii on Vabariigi Valitsuse 4. septembri 2008. a määrusega nr 137 kinnitatud "Lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärade" § 1 kohaselt varalise nõudega tsiviilasjas 300 000-kroonise nõude puhul piirmääraks 100 000 krooni ehk kolmandik ja 700 000 krooni puhul juba koguni 200 000 krooni ehk samuti peaaegu kolmandik nõude summast. Need summad on suured ja õigussüsteemi efektiivse toimimise eelduseks peaks muu hulgas olema ka see, et menetlusosalistel on esiteks ettekujutust sellest, kui suur võib kohtuasja puhul olla nende risk vastaspoole esindaja kulude kandmiseks, ning teiseks kindlustunne, et kohus kaalub konkreetse summa väljamõistmisel piisavalt kõiki asjaolusid, sealhulgas kohtuasja keerukust ja advokaadi tegelikult tehtud tööd.

Loomulikult võib siinkohal taas tõstatada küsimuse määruse kui lahendi põhjendamiskohustuse ulatusest. Alates 1. jaanuarist 2009 kehtiva TsMS § 463 lõike 1 kohaselt võib määrus vahel olla lahendiks, millega kohus lahendab menetlusosaliste menetluslikud taotlused ning juhib ja korraldab menetlust, vahel aga ka lahendiks, millega otsustatakse asi sisuliselt. Sama paragrahvi teine lõige sätestab, et määrusele kohaldatakse vastavalt otsuse kohta sätestatud, kui seadusest või määruse olemusest ei tulene teisiti.

---

⁶ Analüüs on koostatud seisuga 1. jaanuar 2009. 21. jaanuari 2009. a otsuses on tsiviilkolleegium lahendanud menetluskulude üle peetud vaidlust kaasomandi lõpetamise asjas (RKTKo 21.01.2009 nr 3-2-1-138-08).

⁷ Vt näiteks RKTKm 12.12.2006 nr 3-2-2-5-06. Samuti on põhjendamiskohustust rõhutatud hilisemates lahendites, näiteks 21. novembri 2008. a otsuses nr 3-2-1-111-08.

Seaduse muudatuste eelnõu seletuskirja⁸ kohaselt sooviti TsMS § 463 lõike 1 muudatustega muu hulgas täpsustada, et näiteks hagita asjades on määrus sisuliseks lahendiks. Sel põhjusel loobuti seaduses varem sisaldunud viidetest üksikutele otsuse sätetele ja lahendi tüüpi määrusele kohaldatakse üldjuhul samu sätteid, mis reguleerivad kohtuotsust. Analüüsi autori arvates paikneb menetluskulude kindlaksmääramise määrus olemuslikult pigem lähemal hagita menetluses tehtavale sisulisele lahendile kui menetluse korraldamisele suunatud lahendile.

Arvestada tuleb ka TsMS § 478 lõike 2 muudatust, mille kohaselt ei pea hagita menetluses tehtavat määrust üldjuhul põhjendama, kui sellega rahuldatakse avaldus ega kitsendata ühegi menetlusosalise õigusi.⁹ Eelnevale lisaks võib märkida, et juba 23. aprilli 2008. a otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-29-08 laiendas Riigikohtu tsiviilkolleegium hagita asjades tehtud määrustele esitatavaid nõudeid, viidates TsMS § 477 lõikele 1, mille kohaselt vaatab kohus hagita asja läbi hagimenetluse sätete kohaselt, arvestades hagita menetluse kohta sätestatud erisusi. Riigikohus pidas esimese ja teise astme kohtute määruste üldsõnalisust menetluslikult etteheidetavaks ja leidis, et hagita asjas tehtud kohtumäärus peab TsMS § 442 lõike 8 kohaselt samuti sisaldama kohtu põhjendusi selle kohta, miks ta ei nõustu ühe või teise menetlusosalise väidetega, ning kõigi tõendite analüüsi.

Eelneva põhjal võib seega asuda seisukohale, et üldiselt võib menetluskulude kindlaksmääramise määrus olla kohtuotsusega võrreldes vähem põhjendatud juhul, kui kulude kandmiseks kohustatud isik ei ole menetluskulude taotlusele vastu vaieldud ja menetluskulude taotlus rahuldatakse. Siinkohal on muidugi peetud silmas põhjendatust vormilises, mitte aga materiaalses mõttes – sisulisest küljest peab kohus alati veenduma enda tehtud lahendi põhjendatuses.

Lisaks on oluline märkida, et menetluskulude kindlaksmääramise määrust on võimalik vaidlustada ka Riigikohtus. Tsiviilkolleegium on 12. detsembri 2007. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-112-07 märkinud, et menetluskulude kindlaksmääramise määrus on TsMS § 178 lõike 2 järgi edasikaevatav juhul, kui kaebuse hind ületab 3000 krooni, ja et **TsMS ei keela määruskaebuse kohta tehtud ringkonnakohtu määruse edasist vaidlustamist Riigikohtus.**¹⁰

4. Ringkonnakohtute praktika menetluskulude suuruse kindlaksmääramisel

4.1. Avalduse esitamise tähtaeg

Viru Ringkonnakohtu 28. juuli 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-06-7700 keskendus menetluskulude kindlaksmääramise avalduse esitamise tähtaja problemaatikale. Kohus leidis, et kui hageja on esitanud hagiavalduses taotluse mõista välja õigusabikulud ja lisanud

⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seadus. 20.01.2008. Eelnõu seletuskiri. Kättesaadav e-õiguses.

⁹ Absoluutne põhjendamiskohustus on endiselt olemas isiku kinnisesse asutusse paigutamise, lapsendamise ja eestkoste asjades, samuti juhul, kui on alust eeldada, et määrus kuulub tunnustamisele ja täitmisele väljaspool Eesti Vabariiki.

¹⁰ Selle põhimõtte vastu esines analüüsitud lahendites ka eksimusi, näiteks tsiviilasjas nr 2-06-34558 on Tallinna Ringkonnakohus 17. aprilli 2008. a määruses märkinud, et määruse peale edasi kaevata ei saa.

hagiavaldusele ka selle aja seisuga teadaolevate kohtukulude¹¹ nimekirja, siis seda ei saa pidada menetluskulu kindlaksmääramise avalduseks TsMS § 174 lõike 1 tähenduses, mille kohaselt menetlusosaline võib nõuda asja lahendanud esimese astme kohtult menetluskulude rahalist kindlaksmääramist 30 päeva jooksul alates kulude jaotuse kohta tehtud lahendi jõustumisest. Nii maakohus kui ka ringkonnakohus leidsid, et **alates kohtuotsuse jõustumisest hakkab kulgema 30-päevane tähtaeg, mille jooksul tuleb esitada iseseisev avaldus, mida kohus menetleb**. Samuti märkis ringkonnakohus, et andmed kohtukulude liikide kohta ja viited õigusaktide sätetele on käsitatavad kohtukulude nimekirjana, mitte aga menetluskulude rahalise kindlaksmääramise avaldusena. Hageja hiljem esitatud avaldus oli esitatud pärast seaduses sätestatud tähtaega, tähtaja ennistamist ei taotletud ja seega oli kohtu arvates olemas alus avalduse menetlusse võtmisest keeldumiseks.

Kaudselt tekkis selles asjas probleem ka tagaseljaotsuse jõustumise ajas, nimelt vaieldi selle üle, kes kannab otsuse kättetoimetamise aja kontrollimise ja tähtaegade jälgimise riski, sest tagaseljaotsuse jõustumine võib muu hulgas olla seatud sõltuvusse otsuse avalikust kättetoimetamisest ja otsuse jõustumisel on omakorda tähendus menetluskulude kindlaksmääramise avalduse esitamise tähtaja kulgemise seisukohast.

Samalaadne probleem esines ka Viru Ringkonnakohtus menetletud tsiviilasjas nr 2-06-11612. Selles asjas viitas ringkonnakohus TsMS § 458 lõikele 1, mille kohaselt **väljastab jõustumismärkega lahendeid menetlusosalise avalduse alusel** ja kohtutoimiku põhjal asja lahendanud **maakohtu kantselei**. Ringkonnakohus leidis, et maakohtule ei saa ette heita seda, et hageja ei teadnud otsuse jõustumisest, sest õigest kuupäevast teadasaamiseks pidi hageja ise tegema vajalikke jõupingutusi ja avalduse esitamata jätmise riski kannab hageja.¹²

Eelnimetatud lahenditest nähtub, et **kohtuotsuse jõustumisest teadasaamise riski kannab kulude kindlaksmääramise avalduse esitamiseks õigustatud isik** ja kohus ei käsita varem esitatud avaldusi menetluskulude väljamõistmise avaldusena TsMS § 174 lõike 1 tähenduses.

Kirjeldatud juhtumid tekitavad küsimuse, kas menetlusosalisel peaks olema võimalus esitada menetluskulude kindlaksmääramise avaldus kohtule juba enne kohtuotsuse jõustumist. Igal juhul on menetlusosalise õiguste kaitse aspektist väga probleemne see, kui kohus võtab kulude väljamõistmise taotluse vastu ega selgita menetlusosalisele, milliseid toiminguid viimane peab veel tegema, et seda avaldust saaks sisuliselt menetleda.

Ka **Tallinna Ringkonnakohtu 3. aprilli 2007. a määruses tsiviilasjas nr 2-06-13918** oli probleemiks menetluskulude kindlaksmääramise avalduse esitamine pärast seaduses sätestatud tähtaega. Tagaseljaotsuse jõustumisest oli avalduse esitamise ajaks möödunud juba rohkem kui 30 päeva. Hageja väidete kohaselt esitas ta avalduse menetluskulude kindlaksmääramiseks kohe, kui sai teada kohtuotsuse jõustumisest. Ta väitis, et ei olnud teadlik kohtuotsuse jõustumise kuupäevast, kuna selle kohta ei olnud kohtust võimalik informatsiooni saada. Tagaseljaotsus jõustub pärast otsuse kättetoimetamist mõlemale poolele, kohus menetlusosalisi lahendi jõustumisest eraldi ei teavita. Korduvad järelepärimised Harju Maakohtu kantseleist ja jõustunud lahendi avalikustamise kontroll elektroonilisest kohtute infosüsteemist (KIS) tulemusi ei andnud. Ringkonnakohus asus ka selles asjas seisukohale, et avalduse hilinenult esitamise riski kannab avalduse esitaja. TsMS §-st 66 ja § 174 lõikest 1 tulenevalt **ei saa menetlusosaline nõuda kulude kindlaksmääramist pärast seaduses sätestatud tähtaja möödalaskmist, sõltumata tähtaja möödalaskmise põhjustest, ilma et kohus oleks enne tähtaja ennistanud**. Seega ei ole

¹¹ Selles lahendis on kohus kaasuse kontekstist tulenevalt pidanud kohtukulude all tegelikult silmas menetluskulusid.

¹² Viru Ringkonnakohtu 27. oktoobri 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-06-11612.

selles menetlusstaadiumis hageja menetluskulude kindlaksmääramise avalduse üle otsustamisel oluline, mis põhjusel ei saanud hageja väidetavalt tagaseljaotsuse jõustumisest teada ja lasi mööda menetluskulude kindlaksmääramise nõudmise tähtaja, kuna menetlustähtaja ennistamise avaldust esitatud ei ole.

Tsiviilasjas nr 2-06-18556 jäeti kohtuotsusega 62,4% menetluskuludest kostja kanda ja 37,6% hageja kanda. Tartu Ringkonnakohtu otsus jõustus 31. jaanuaril 2008, hageja esitas menetluskulude rahalise kindlaksmääramise taotluse 18. veebruaril 2008. Tartu Maakohus edastas hageja taotluse kostja esindajale 1. märtsil 2008, kostja omakorda esitas menetluskulude rahalise kindlaksmääramise avalduse esindaja kaudu 7. märtsil 2008 ja isiklikult 17. märtsil 2008. Kohtunikuabi tagastas kostja avalduse, kuna leidis, et see ei ole esitatud tähtaegselt. Seejärel taotles kostja avalduse esitamise tähtaja ennistamist ning esitas muu hulgas ka tõendi oma haigestumise kohta. Kohtunikuabi jättis tähtaja ennistamise taotluse rahuldamata, kuna leidis, et kostjal oli kogu menetluse vältel olemas esindaja ja vajaliku protsessitoimingute oleks kostja seega saanud õigel ajal teha esindaja kaudu (suhtlemine esindaja ja kostja vahel ei olnud kostja haiguse tõttu takistatud). Tartu Ringkonnakohus asus aga seisukohale, et kohtunikuabi määrused tuleb tühistada menetlusnormi olulise rikkumise tõttu TsMS § 656 lõike 2 teise lause¹³ alusel sõltumata menetlusosaliste taotlustest.¹⁴ Nimelt näeb TsMS § 176 lõige 2 ette, et kui menetluskulud jagati täielikult või osaliselt murdosade või protsentide järgi, **nõuab kohus pärast kulude kindlaksmääramise avalduse esitamist, et vastaspool esitaks TsMS § 176 lõikes 1 sätestatud tähtaja¹⁵ jooksul ka oma menetluskulude nimekirja ja seda tõendavad dokumendid.** Ringkonnakohus märkis, et kostja esindaja sai vastaspoole menetluskulude kindlaksmääramise avalduse kätte 1. märtsil 2008 ja 7. märtsil 2008 esitas ka vastuse, mida saab mõningate mööndustega pidada puudustega enda menetluskulude väljamõistmise avalduseks. Kokkuvõttes leidis ringkonnakohus, et maakohu määrus, millega määrati kostjale tähtaeg hageja menetluskulude kindlaksmääramise avaldusele vastamiseks, ei olnud nõuetekohane ja et kostja esitas enda menetluskulude kindlaksmääramise avalduse tähtaegselt, mistõttu puudub vajadus hinnata tähtaja ennistamise põhjendatust. Seega asus ringkonnakohus seisukohale, et juhul, kui menetluskulud on jäetud osaliselt mõlema poole kanda, saab teisenä avalduse esitanud poole avaldust pidada tähtaegseks ka siis, kui see on küll esitatud hiljem kui 30 päeva jooksul arvates kohtuotsuse jõustumisest, kuid kohtu poolt TsMS § 176 lõike 2 alusel antud tähtaja jooksul.

Ka **tsiviilasjas nr 2-06-4944** oli vaidlusküsimuseks menetluskulude kindlaksmääramise avalduse esitamise tähtaja ennistamine. Hageja esitas esmalt õigusabikulude väljamõistmise avalduse, mille maakohus ka rahuldada. Üle kolme kuu hiljem esitas hageja täiendava avalduse, millega palus välja mõista ka riigilõivu. Maakohus leidis, et menetluskulude väljamõistmist saab siiski taotleda vaid 30 päeva jooksul arvates kohtuotsuse jõustumisest. Menetluskulude kohta tehtud määruse täiendamist võib TsMS § 177 lõike 3 alusel nõuda üksnes juhul, kui kohus ei võtnud seisukohta kõigi esitatud kulude kohta. Praegusel juhul võttis kohus seisukoha kõigi nende kulude kohta, mis olid esialgses avalduses märgitud, ning riigilõivu väljamõistmise taotlus on seega esitatud pärast seaduses ettenähtud tähtaega. **Tartu Ringkonnakohus** asus aga **3. septembri 2007. a otsuses** seisukohale, et maakohus jättis arvestamata menetlusosalise tervisliku seisundi, millest võis tuleneda vajadus täiendavalt

¹³ TsMS § 656 lõike 2 teise lause kohaselt on ringkonnakohtul õigus apellatsioonkaebuse põhjendusest olenemata tühistada esimese astme kohtu otsus ja saata asi uueks arutamiseks esimese astme kohtule ka teiste menetlusõiguse normide olulise rikkumise tõttu, kui rikkumist ei ole võimalik apellatsioonimenetluses kõrvaldada.

¹⁴ Vt Tartu Ringkonnakohtu 6. augusti 2008. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-18556.

¹⁵ Nimetatud tähtaeg on vähemalt seitse päeva.

selgitada menetlusosalisele menetluslikku olukorda. Pärast korduvate taotluste tagasilükkamist määras maakohus menetlusosalisele täiendava tähtaja ennistamise põhistamiseks, kuid seejärel asus kaevatavas määruses hoopis seisukohale, et korduva taotluse puhul ei olegi võimalik tähtaega ennistada. Ringkonnakohus sellise tõlgendusega ei nõustunud ja märkis, et **TsMS § 177 lõige 3 lubab menetlusosalisel taotleda ka menetluskulude kindlaksmääramise määruse täiendamist.** Avaldaja ei esitanud küll riigilõivu osas taotlust, kuid asjas ka ei vaieldud selle üle, et kulu on kantud ja hagejal oli sellise taotluse esitamise õigus. Seega leidis ringkonnakohus, et kohus oleks võinud kulude kindlaksmääramise avalduse esialgsel menetlemisel kaaluda nõude täpsustamist. Maakohus peab hindama asjas kujunenud olukorda ja võtma seisukoha, kas menetlusosalisel oli mõjuv põhjus menetluskulude taotlust hiljem täiendada või esitada uus taotlus – **ka hilinemisega esitatud täiendavat taotlust on maakohus õigustatud läbi vaatama, kui hilinemiseks oli mõjuv põhjus.** Eeltoodust tulenevalt tühistas ringkonnakohus maakohtu määruse ja saatis avalduse tähtaja ennistamise otsustamiseks tagasi maakohtule. Analüüsi autori arvates on selline lahendus menetlusosalise huvisid arvestav ja tema õigusi kaitsev ning seetõttu igati kohane.

4.2. Õigusabikulude põhjendatus ja vajalikkus

Tsiviilasjas nr 2-06-40112 vaatas Tallinna Ringkonnakohus läbi kaebust Harju Maakohtu kohtunikuabi 24. aprillil 2008. a menetluskulude kindlaksmääramise kohta tehtud määruse peale. Tegemist oli kohtuasjaga, kus Eesti Vabariik (Maksu- ja Tolliameti kaudu) esitas kahju hüvitamise nõude pankrotihaldurite vastu. Kohtuotsusega jäeti hagi rahuldamata ja menetluskulud hageja kanda ning kostjad esitasid menetluskulude väljamõistmise taotluse ja palusid mõista hagejalt välja kostjate õigusabile tehtud kulutused (17 700 krooni kummagi kostja kasuks, kokku 35 400 krooni). Menetluskulude väljamõistmise avalduse kohaselt oli tegemist keeruka ja mahuka asjaga, milles kostjate esindaja tutvus tsiviilasja materjalidega, tegi õigusliku analüüsi, otsis Riigikohtu lahendeid ning koostas põhjalikke menetlusdokumente. Advokaat viibis ka istungil ja esitas protokolliparandused. Hageja vaidles menetluskulude väljamõistmise avaldusele vastu ja leidis, et esitatud arvetest ei nähtu tehtud tööde maht (puudub arvele lisatud tavapärase spetsifikatsioon, mis näitaks, mille eest, millise tunnihinnaga ja millises ajamahas on kostjatele õigusteenust osutatud). Hageja hinnangul ei saanud see maht olla suurem kui kuus tundi ja kuna sarnase kvalifikatsiooniga vandeadvokaatide tunnitasu on praegusel ajal ca 1800 krooni + käibemaks, siis ei saa 35 400 krooni suurusi õigusabikulusid pidada põhjendatud ega vajalikeks kuludeks TsMS § 175 lõike 1 tähenduses. Samuti oli hageja arvates tegemist nõudega, kus hagi oli esitatud kahe kostja vastu samal alusel ja samadest asjaoludest tulenevalt, mistõttu kostjate esindaja ei pidanud kohtuistungiks valmistumisel ega kohtus esindamisel tegema kahekordset tööd. Menetluses analüüsiti ja hinnati kahe halduri ühist tegevust. Lisaks leidis hageja, et kindlasti tuleb arvestada kohtumenetluse asjaolusid, näiteks seda, et halduritel oli varasematest kohtuvaidlustest olemas eelnev sarnastele asjaoludele tuginev kogemus, samuti pankrotihaldurite enda kvalifikatsiooni ning muid olulisi asjaolusid, mis oleksid või ei oleks õigustanud õigusabi osutaja kasutamist. Kostjad omakorda leidsid, et asjas advokaadi tehtud toiminguteks ei piisanud kuuest töötunnist ja et väiksema summa eest ei olnud võimalik saada sama kvaliteetset teenust. TsMS § 217 lõike 1 kohaselt oli kostjatel õigus ajada asja esindaja kaudu ja kuna hagihind oli suur ja asi keerukas ning kostjad ei ole spetsialiseerunud sellistele tsiviilasjadele, siis ei olnud neil kohustust võtta riske, mis oleks tulenenud enda esindamisest menetluses. Lisaks märkisid kostjad, et nõutav õigusabikulu on esindajakulude sissenõudmise piirmäärast tunduvalt väiksem.

Nii kohtunikuabi, maakohus kui ka ringkonnakohus leidsid, et kostjate taotletavad summad on põhjendatud ja vajalikud ja tuleb hagejalt välja mõista. Kohtute üheks peamiseks argumendiks oli seejuures asjaolu, et taotletav summa oli väiksem kui Vabariigi Valitsuse määrmises ettenähtud piirmäär. Ringkonnakohus märkis otsuses muu hulgas järgmist: *"Seaduse järgi ei ole menetlusosaline kohustatud märkima, milline oli esindamisega seotud ajakulu ning õigusteenuse tunnihind. Tulenevalt TsMS § 174 lõikest 2 tuleb hüvitatava summa kindlakstegemise avaldusele lisada menetluskulude nimekiri ning kulused tõendavad dokumendid. Antud juhul ei esitanud kostjad eraldi menetluskulude nimekirja, kuid avaldusest nähtub selgelt, et kostjate poolt taotletud menetluskuludeks on üksnes nende esindaja kulud. Avalduses on selgitatud esindaja poolt tehtud toimingud ning avaldusele on lisatud kulused tõendavad dokumendid. Ringkonnakohtu hinnangul nõudis tsiviilasja sisu, arvestades kostjate esindaja poolt osutatud õigusabi (istungiks ettevalmistamine, kohtus esindamine, taotluse esitamine protokolliga parandamiseks, menetluskulude kindlaksmääramise avalduse esitamine) suuremat ajakulu, kui hageja on vajalikuks pidanud. Antud asjas on taotletav menetluskulu tunduvalt väiksem kui Vabariigi Valitsuse määrusega lubatud. Kumbki kostja kui iseseisev menetlusosaline oli olenemata enda kvalifikatsioonist õigustatud vastavalt TsMS § 217 lõikele 1 võtma endale esindaja, kes oli kohustatud kaitsma esindatava huve sõltumata teise kostja esindamisest. Seega ei ole mingit alust vähendada hüvitamisele kuuluvat summat seetõttu, et kostjaid esindas sama esindaja, hagi alus oli sarnane, kostjad on õigusteadmistega isikud ning nad on eelnevates kohtuasjades väidetavalt end ise esindanud."*

Tsiviilasjas nr 2-06-21724 tekkis menetluskulude kindlaksmääramise vaidlus sellest, et hageja, kelle hagi jäeti läbi vaatamata, leidis, et kostja taotletavate õigusabikulude suurus ei ole mõistlik, sest kostjal (pank) on olemas koosseisulised kompetentsed õigusharidusega isikud, kes oleksid olnud suutelised ning kvalifitseeritud kostja huve menetluses sama hästi kaitsma. Seetõttu asus hageja esiteks seisukohale, et kostja kohtukulud, sh õigusabikulud, tuleb üldse jätta tema enda kanda. Teiseks leidis hageja, et igal juhul on nimetatud summa (14 319 krooni 30 senti, sh käibemaks) liiga suur, arvestades seda, millised võiksid sellises asjas olla mõistlikud menetluskulud.

Kohtunikuabi arvas taotletavast summast maha käibemaksu ja mõistis hagejalt kostja kasuks õigusabikuludena välja 12 135 krooni, viidates seejuures Riigikohtu 19. aprilli 2006. a otsusele tsiviilasjas nr 3-2-1-24-06, mille kohaselt käibemaksukohustuslase kuludeks ei ole käibemaksule vastav osa. Kohus oli seisukohal, et esindaja ja õigusabi kasutamine oli põhjendatud ja et menetlusosaline võib menetluses osaleda tsiviilkohtumenetluste olemise esindaja kaudu, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Hageja väite kohta, et kohtukulud oleks tulnud jätta kostja enda kanda, märkis kohus, et **menetluskulude jaotuse kohta tehtud kohtulahendit saab vaidlustada üksnes selle kohtulahendi peale edasi kaevates**, millega menetluskulude jaotus kindlaks määrati. Tallinna Ringkonnakohus tegi asjas määruse 29. septembril 2008. a ja nõustus täielikult maakohu seisukohaga.

Vahemärkusena tuleb lisada, et TsMS-i muudatustega täiendati § 174 lõikega 6 ja nüüd näeb seadus selgelt ette, et **menetluskuludelt arvestatava käibemaksu hüvitamiseks peab avaldaja kinnitama, et ta ei ole käibemaksukohustuslane või ei saa muul põhjusel tekkinud kuludelt käibemaksu tagasi arvestada.**

Õigusabi eest esitatud arvetes sisalduvat käibemaksu kui menetluskulu käsitles ka **Tartu Ringkonnakohus 4. novembri 2008. a määruses tsiviilasjas nr 2-06-29940** ja selgitas, et selleks, et käibemaksu saaks menetluskuluna välja mõista, peab avaldajal puuduma võimalus käibemaksu tagasi arvestada ning avaldaja peab seda kohtule kinnitama. Kuna avaldaja e- kirjast ringkonnakohtule nähtus, et ta on käibemaksukohustuslasena registreeritud Maksu- ja Tolliametis ja sellest tulenevalt saab ta käibemaksuseaduse § 29 lõike 1 järgi tasutud

käibemaksu oma tehingutelt ja toimingutelt arvestatud käibemaksust maha arvata, siis ei saa esindajale tasutud käibemaksu tema menetluskuludeks lugeda.¹⁶

Tallinna Ringkonnakohtu 29. detsembri 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-07-593 tegeles küsimusega, kas äriühingu juhatuse liige kui seaduslik esindaja võib taotleda samal ajal lepingulise esindajana ühingule osutatud õigusabi kulude hüvitamist. Äriühingust hageja esindajana esines kohtumenetluses juhatuse liige, kes oli jurist ja osutas teise äriühingu kaudu õigusteenuseid, muu hulgas ka kõnealuse kohtuasja raames enda esindatavale ühingule. Ringkonnakohus leidis, et kuna menetluses osales hageja seaduslik esindaja isiklikult, siis ei saanud äriühingul tekkida õigusabikulud. Kohus asus seisukohale, et **seaduslik esindaja ei saa esindada äriühingut kohtumenetluses volitatud esindajana, ajades asja endale võetud lepingulise kohustusena**. Lepingulise esindajana oleks saanud kohtumenetluses osaleda volikirja alusel isik, kes vastab TsMS § 218 lõike 1 punkti 2 nõuetele, kuid ei ole samal ajal hageja juhatuse liige. Sama seisukohta on Tallinna Ringkonnakohus avaldanud ka **30. detsembri 2008. a määruses tsiviilasjas nr 2-08-1481**. Vaatamata sellele, et kostja kui menetluskulude kandmiseks kohustatud isik ei esitanud menetluskulude taotlusele vastuväidet, leidis kohus, et kulutus väidetava lepingulise nõustaja õigusabile on põhjendamatu, sest kõnealune isik osales menetluses juriidilise isiku seadusliku esindajana. Kohus ei pidanud õigeks hageja põhjendusi, et õiguslikus mõttes on tegemist kahe erineva isikuga ja et ühistu poolt õigusabiteenuse kasutamist ei saa välistada see, et keegi ühistu liikmetest on juriidilise haridusega ja peaks seetõttu kohustuslikult kulutama tasuta oma isiklikku aega kohtudokumentide koostamiseks.

4.3. Menetluskulude jaotus *versus* nende suuruse kindlaksmääramine

Üheks oluliseks menetluskulude väljamõistmisega seotud õiguslikuks küsimuseks on see, kuidas kajastub praktikas põhimõte, et menetluskulude jaotus (nende jätmine ühe või teise poole kanda) on vaidlustatav otsuse peale esitatud apellatsioonkaebusega, mitte aga menetluskulude kindlaksmääramise määruse vaidlustamisega ja et menetluskulude kindlaksmääramise taotluse saab esitada vaid juhul, kui kohus on jaotuse lahendis selgesõnaliselt otsustanud. Alljärgnevalt on toodud mõned näited kohtute seisukohtadest selles küsimuses.

Tallinna Ringkonnakohus asus 1. detsembri 2008. a määruses tsiviilasjas nr 2-07-4868 seisukohale, et üksnes asjaolu, et menetluskulude jaotuse kohta on kohus väljendanud oma seisukoha tagaseljaotsuse põhjendavas osas, ei saa olla menetluskulude väljamõistmise aluseks ja kui kohus jättis menetluskulude jaotuse resolutiivosas otsustamata, siis ei ole võimalik seda teha menetluskulude kindlaksmääramise lahendis.

Tsiviilasjas nr 2-06-1917 jättis kohus hagi rahuldamata ning märkis otsuses, et TsMS § 162 lõike 1 kohaselt tuleb kohtukulud jätta hageja kanda. Kostja esitas menetluskulude kindlaksmääramise avalduse ja taotles hagejalt õigusabikulude väljamõistmist. Kohtunikuabi jättis avalduse rahuldamata ja leidis, et TsMS § 138 kohaselt on menetluskulud menetlusosaliste kohtukulud ja kohtuvälised kulud. Kohtukulud on riigilõiv, kautsjon ning asja läbivaatamise kulud. TsMS § 144 kohaselt on menetlusosaliste esindajate ja nõustajate

¹⁶ Pärnu Maakohtu praktika näitab, et kohus jätab käibemaksu välja mõistmata ka juhul, kui menetluskulude kandmiseks kohustatud pool teise poole taotlusele vastuväiteid ei esita. Näiteks 1. detsembri 2008. a määruses tsiviilasjas nr 2-08-8150 märkis Pärnu Maakohus, et kuna hageja (osaühing) ei kinnitanud kohtule, et ta ei saa õigusabikuludelt käibemaksu tagasi arvestada, siis ei ole põhjendatud käibemaksule vastava osa väljamõistmine kostjalt.

kulud kohtuvälised kulud. Kohtunikuabi asus seisukohale, et kuna kohtuotsusega mõisteti hagejalt välja kohtukulud, kostja menetluskulud on aga kohtuvälised kulud, siis puudub nende väljamõistmiseks alus. Menetluskulusid saab rahaliselt kindlaks määrata kohtuotsuses sisalduva kulude jaotuse alusel ja menetluskulude jaotuse kohta tehtud kohtulahendit saab vaidlustada üksnes selle kohtulahendi peale edasi kaevates, millega menetluskulude jaotus kindlaks määrati. **Tallinna Ringkonnakohus leidis 2. märtsi 2007. a otsuses**, et maakohtu seisukoht on õige ja et menetluskulude kindlaksmääramise määrusega ei saa muuta kohtuotsusega sätestatud menetluskulude jaotust. Menetluskulude ja kohtukulude selge eristamine seaduses ei võimalda kohtul käsitada neid mõisteid praegusel juhul samadena. Siiski on analüüsi autori arvates menetluskulude kindlaksmääramist menetlenud kohtud lähenenud asjale liigse formaalsusega – kohus tugines otsuses TsMS § 162 lõikele 1, nimetatud sätte aga näeb sõnaselgelt ette, et **hagimenetluse kulud kannab pool, kelle kahjuks otsus tehti**. Viidatud normis on seega silmas peetud menetluskulusid kõige üldisemas tähenduses ja kohtuotsuses sisalduvat lauset oleks saanud tõlgendada ka laiendavalt.

Samasugust õiguslikku probleemi käsitles ka **Tallinna Ringkonnakohtu 17. aprilli 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-06-34558**. Harju Maakohtu 7. veebruari 2007. a otsusega jäeti hageja kanda üksnes kohtukulud. Ringkonnakohus märkis, et menetluskulude jaotamisega mitte nõustumise korral oli menetlusosalistel õigus vaidlustada otsust apellatsiooni korras, mida ei tehtud, seega ei ole võimalik taotleda õigusabikulude väljamõistmist.

Sellise õigusliku tõlgenduse juures on probleemiks, et menetlusosalised ei pruukinud 1. jaanuaril 2006 jõustunud menetluskuludega seotud õigusterminite kataloogi muudatuste tõttu esialgu hoomata, et kohtuotsuse resolutsioonis sisalduv lause "kohtukulud tuleb jätta kostja kanda" tähendab, et kohtuväliste kulude (sh õigusabikulude, mis tihti moodustab küllalt suure osa menetlusosalise kantavatest kuludest) olemasolu korral tuleb otsuse enda peale esitada apellatsioonkaebus. Sisuliselt on kohtu eksimusest tulenev probleem lükatud menetlusosalise vastutusalasse ja seda ei saa pidada õigeks. Alati ei saa eeldada, et menetlusosalisele osutab igas menetlusetapis õigusabi advokaat, kes peaks suutma niisuguseid probleeme ette näha.

4.4. Õigusabikulude tõendamine

Kulude tõendamist käsitles muu hulgas **Tallinna Ringkonnakohtu 25. oktoobri 2007. a määrus tsiviilasjas nr 2-06-2734**. Ringkonnakohus märkis, et advokaadibüroo ja menetlusosalise vahel sõlmitud lepingu kohaselt büroo väljastatud arved on piisavad tsiviilasjas tehtud kulude kandmise tõendamiseks ning arvete ehtsuses ei ole põhjust kahelda. Seega ei ole ka põhjust nõuda menetlusosaliselt algdokumentide või menetlusosalise pangakonto väljavõtete esitamist. Oluline on seejuures märkida, et TsMS § 174 lõike 5 redaktsiooni on alates 1. jaanuarist 2009 muudetud ja muudatuste kohaselt võib kohus anda menetlusosalisele tähtaja hüvitatavate menetluskulude täpsustamiseks või kohustada teda esitama menetluskulusid tõendavaid dokumente. Kohtu nõudmiseta ei pea menetluskulusid tõendavaid dokumente esitama.

26. veebruari 2008. a määruses tsiviilasjas nr 2-06-27111 asus Tallinna Ringkonnakohus seisukohale, et õigusabikulud tuleb välja mõista ka juhul, kui need on avaldaja eest tasunud kolmas isik (sh ka juhul, kui arve ongi esitatud kolmandale isikule). Selles asjas vaidles kostja hageja menetluskulude avaldusele vastu just põhjusel, et hagejat esindas kohtus viimase lapselaps, kes kandis ka suurema osa menetluskuludest. Ringkonnakohus märkis, et asjaolu, et hagejat esindas menetluses tema lapselaps, ei võta hagejalt õigust kasutada samal ajal ka

advokaadi abi. Alates 1. jaanuarist 2009 kehtiv TsMS § 174 sätestab samuti, et menetluskulude hüvitamist menetlusosalisele ei välista see, kui tema eest kandis need kolmas isik.

Samas lahendis märkis ringkonnakohus lisaks ka seda, et **täitemenetluse toimingute tegemisega seotud õigusabikulud ei ole menetluskuludeks tsiviilkohtumenetluses, mistõttu nende väljamõistmine selles menetluses ei ole põhjendatud.**

4.5. Hagihinna ja menetluskulude piirmäära seos

Hagihinna ja väljamõistetavate menetluskulude piirmäära omavahelist seost käsitles **Tallinna Ringkonnakohtu 7. novembri 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-07-6298**. Hageja nõudis valeandmete ümberlükkamist ja mittevaralise kahju hüvitamist. Kostja kulutas õigusabile *ca* 24 000 krooni ning pärast hagi rahuldamata jätmist taotles kulude väljamõistmist hagejalt. Mittevaralise kahju hüvitise suurust hageja hagiavalduses ei märkinud ja palus määrata hüvitise kohtu äranägemisel. Kohus luges hagi hinnaks 15 000 krooni kummaltki nõudelt, kokku seega 30 000 krooni. 30 000-kroonise hagihinna puhul oli väljamõistetavate õigusabikulude piirmääraks 9500 krooni. Kohtunikuabi rahaldas menetluskulude väljamõistmise avalduse kogu nõutud summa (*ca* 24 000 krooni) ulatuses ja motiveeris määrust TsMS § 132 lõikele 2 tuginedes sellega, et mittevaralise nõude hagihinna võib kohus määrata ka seaduses sätestatust erinevalt, arvestades kõiki asjaolusid, muu hulgas asja ulatust ja tähtsust ning poolte varalist seisundit ja sissetulekut. Kuna kohus oleks võinud määrata ka suurema hagihinna (muu hulgas selle tõttu, et hageja oli poliitik ja avaliku elu tegelane), siis pidigi kostja tegema suuremaid kulutusi õigusabile, kui seda võimaldab välja mõista õigusaktides ette nähtud piirmäär. Ringkonnakohus leidis siiski, et kohtunikuabi on menetluskulude kindlaksmääramisel eksinud ja piirmäärast suuremate õigusabikulude väljamõistmine ei ole millegagi põhjendatud. Kuna hagi hind määrati kindlaks juba menetluse alguses, siis ei pidanud kostja arvestama mingite ettenägematute summade väljamõistmisega selle hagi piires. Ringkonnakohus märkis, et **menetluskulude väljamõistmisel tuleb arvestada vaid kohtu määratud tsiviilasja hinnaga, millelt hageja löivu tasus.**

5. Maakohtute praktika

5.1. Õigusabikulude põhjendatus ja kohtuasja keerukuse hindamine

Harju Maakohtu 3. novembri 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-06-6060 käsitles menetluskulude kindlaksmääramise käigus poolte vahel tekkinud erimeelsust küsimuses, kas lepingulise esindaja kuludena on TsMS § 175 lõike 1 kohaselt käsitatavad ka need summad, mis pool on tasunud esindajale menetluskulude kindlaksmääramise avalduse koostamise eest. Kostja, kes oli menetluskulude kandmiseks kohustatud isik, leidis, et kulutuste kindlaksmääramise avalduse koostamiseks ei ole vaja juriidilist abi ning lisaks on avaldus koostatud pärast kohtuotsuse jõustumist ega ole seetõttu käsitatav esindajakuluna TsMS § 144 lõike 1 mõttes. Kostja vaidles menetluskulude suurusele vastu ka sel alusel, et kohus ei arvestanud menetluskulude kindlaksmääramisel asja mitte eriti suurt keerukust. Lisaks asus kostja oma vastuväites seisukohale, et esindajakulude väljamõistmiseks ei ole üldse alust, sest ei ole esitatud kulutuste tegelikku kandmist tõendavaid dokumente.

Vastuseks kostja vastuväidetele leidis hageja, et menetluskulude kindlaksmääramise eesmärki arvestades ei ole oluline, kas pool, kelle kasuks kohtuotsus tehti, on tema esindaja osutatud õigusabi eest enne kohtuotsuse tegemist juba tasunud või mitte. Nimetatud seisukoha puhul tugines hageja ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 1. oktoobri 2001. a otsusele tsiviilasjas nr 3-2-1-112-01. Menetluskulude kindlaksmääramise avalduse koostamise kulude kohta selgitas hageja, et ka see on kohtumenetluse tõttu tekkinud kulu ning tähtsust ei ole asjaolul, et avaldus on koostatud pärast kohtuotsuse jõustumist, mistõttu ka menetluskulude kindlaksmääramise avalduse koostamiseks tehtud kulud on TsMS-i tähenduses vajalikud ja põhjendatud.

Kohtunikuabi nõustus hageja seisukohaga ja mõistis kogu nõutava summa välja. Määruses märkis kohtunikuabi, et kohtu pädevust kulude põhjendatuse ja vajalikkuse ulatuse hindamisel ei ole seaduses piiratud. Tsiviilasja nr 2-06-6060 keskmisest suuremale keerukusele viitas kohtunikuabi arvates asjaolu, et asja menetleti lisaks Harju Maakohtule ka Tallinna Ringkonnakohtus.

6. novembri 2008. a määruses tsiviilasjas nr 2-06-17016 ei pidanud kohtunikuabi põhjendatuks väidet, et väljakujunenud praktika kohaselt on õigusabikulud nõustajale hagi vastuse koostamise eest 1000 krooni ja nõustamise eest kohtuistungil 500 krooni iga istungi kohta ja kuna asjas on peetud kaks kohtuistungit, siis oleks mõistlik õigusabikulu istungil osalemise eest samuti 1000 krooni, kokku seega 2000 krooni. Kohtunikuabi leidis, et 5000-kroonised õigusabikulud on siiski põhjendatud ja jäävad isegi tunduvalt allapoole lepingulise esindaja ja nõustaja kulude sissenõudmise piirmäärast, mis on 9500 krooni.

Küsimus, mis juhul on tegemist n-õ lihtsa ja mis juhul keeruka kohtuasjaga, peaks menetluskulude kindlaksmääramise menetluses olema keskse tähendusega. Kohtuasja keerukuse küsimus tekkis eelkõige kuni 11. septembrini 2008 kehtinud Vabariigi Valitsuse määruse¹⁷ § 2 kontekstis, sest selle kohaselt võis kohus asja keerukuse või mitme esindaja menetluses osalemise korral (näiteks kui menetluse käigus on esitatud määruskaebusi, asjas on toimunud tavalisest rohkem kohtuistungeid või aeganõudvaid menetlustoiminguid vms), samuti kui osa kuludest on põhjustatud menetluse venimisest või menetlusõiguse kuritarvitamisest, rakendada kulude sissenõudmise kõrgendatud piirmäära, korrutades tsiviilasja hinnale vastava piirmäära koefitsiendiga 1,3. Praegu kehtivas määruse redaktsioonis analoogset sätet ei ole ja koefitsiente enam kohaldada ei saa, kuid sellegipoolest **peaks menetluse keerukus olema aluseks menetluskulude konkreetse suuruse kindlaksmääramisel**. Seetõttu pakuvad analüüsi autori arvates endiselt huvi ka kohtute kaalutlused, miks ühte või teist kohtuasja võiks pidada keskmisest keerukamaks.

Tsiviilasjas nr 2-07-2816 taotles kostja 46 343 krooni suuruste õigusabikulude väljamõistmist. Tegemist oli kohtuvaidlusega kindlustushüvitise nõudes. Kostjal oli menetluses kaks vandeadvokaadist esindajat. Kostja leidis, et vaatamata asjaolule, et hageja nõue ei olnud rahaliselt suur, oli tegemist keeruka tsiviilvaidlusega, mille käigus kostja esindajad koostasid mahukaid menetlusdokumente. Lisaks sellele tegid esindajad mitmeid järelepärimisi tõendite kogumiseks. Asjas toimus küll üks kohtuistung, kuid see kestis viis tundi ning selle käigus kuulati üle kuus tunnistajat. Seetõttu oli tsiviilkohtumenetluse spetsialistidest advokaatide menetluses osamine kostja arvates hädavajalik. Hageja kui menetluskulude kandmiseks kohustatud isik seevastu leidis, et asja keerukuse hindamisel tuleb arvestada hoopis sellega, et asjas toimus ainult üks kohtuistung ja määruskaebusi ei esitatud. Erinevalt kostjast leidis hageja, et esitatud menetlusdokumendid ei olnud kuigi

---

¹⁷ Vabariigi Valitsuse 15. detsembri 2005. a määrusega nr 306 kehtestatud "Lepingulise esindaja ja nõustaja kulude teistelt menetlusosalistelt sissenõudmise piirmäärad".

mahukad ning tegemist ei olnud õiguslikult keeruka vaidlusega (seda iseäranis kostja jaoks, kuna suur osa vaidlusest puudutas kostja enda väljatöötatud tüüptingimusi). Hageja leidis, et kulu suurus oli põhjustatud kahe advokaadi kasutamisest menetluses, kuid kooskõlas TsMS § 175 lõikega 3 saab kahe esindaja kulude hüvitamine olla õigustatud ainult siis, kui kahe esindaja kasutamine oli tingitud asja keerukusest või esindaja vahetamise vajadusest.¹⁸ Kuna vaidlus ei saanud objektiivselt olla kostja jaoks kuigi keerukas ning esindajat menetluses ei vahetatud, ei ole kahe esindaja kulude hüvitamine põhjendatud. Harju Maakohtu 14. novembri 2008. a määruses nõustus kohtunikuabi kostja seisukohaga ja leidis, et tegemist oli tavapärasest keerukama kohtuvaidlusega, kuid menetluskulude väljamõistmisel kõrgendatud määra siiski ei kohaldanud. Kohtunikuabi arvates olid mõistlikud ja vajalikud õigusabikulud 28 000 krooni, mis oli esindajakulude hüvitamise maksimaalne määr.

Kohtuasja keerukuse hindamise kriteeriume käsitles ka **Pärnu Maakohtu 9. septembri 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-07-4868**, milles kohus leidis, et "*tsiviilasja keerukust ja mahukust ei hinnata ainult toimunud kohtuistungite kestvuse põhjal. Ühisvara jagamise nõude menetlemine on keeruline menetlus, mis on jõudnud käesolevas tsiviilasjas Riigikohtusse. Hageja esindaja poolt koostatud hagi, vastused ja seisukohad kohtutele on olnud väga põhjalikud, sisukad ja mahukad ning on tehtud ka kinnisvara hinna uuringuid.*"

Seega nähtub kohtupraktikast, et asja keerukuse hindamise kriteeriumiks peavad kohtud eelkõige vaidluses läbitud kohtuastmete arvu ja nõude olemust.

Veel ühe õigusliku probleemina võib menetluskulude kindlaksmääramise praktikas tuua esile küsimuse, kas väidetavast menetlusriski kandmisest tulenev esindajatasu saab olla menetluse kaotanud poole kantavaks kuluks. **Tsiviilasjas nr 2-06-25847** nõudis hageja kostjalt (kindlustusselts) 90 000 krooni suurust kindlustushüvitist. Kuna kostja kohtuistungile ei ilmunud, tegi Harju Maakohus 15. juunil 2007. a tagaseljaotsuse ja rahuldaski hagi täies ulatuses. Menetluskulud jäeti kostja kanda. Pärast kohtuotsuse jõustumist esitas hageja kohtule avalduse, milles palus menetluskuluna välja mõista 4750 krooni riigilõivu ja 25 500 krooni õigusabikulusid. Kostja esitas hageja avaldusele vastuväite ja leidis, et esindajakulud tuleb jätta hageja enda kanda esiteks seetõttu, et hageja ja kostja esindajad leppisid kokku, et kui kostja esindaja tagaseljaotsuse peale kaja ei esita, siis jääb advokaaditasu hageja kanda. Kostja tagaseljaotsuse peale kaja ei esitanud, seega peab hageja täitma ka endale võetud kohustuse ja mitte nõudma õigusabikulusid. Teiseks leidis kostja, et **25 500 krooni suurune õigusabikulude nõue ei ole põhjendatud ja vajalik, arvestades advokaadi tegelikult tehtud tööd.** Menetluse kulgu silmas pidades ei ole põhjendatud õigusabikulude maksimaalmäära rakendamine, kuivõrd esindaja töötundide arv ei vasta nõutavate kulude suurusele. Hageja vaidles vastu ja märkis, et ka tunnitasu järgi arvestatuna ei olnud tema taotletavad õigusabikulud põhjendamatult suured ja lisas, et õigusabikulude suuruse osas oli tal esindajaga kokkulepe tulemustasu peale ja esindaja kandis menetlusriski (mida õigusabitasu ka sisaldas).

Kohtunikuabi nõustus põhimõtteliselt hageja taotlusega ja asus seisukohale, et 25 500 krooni on mõistlikud ja vajalikud õigusabikulud,¹⁹ kuna need ei ületa määruses sätestatud piirmäära. Sisuliselt aktsepteeris kohtunikuabi võimalust, et lepingulise esindaja tasu, mida on kaotanud poolelt võimalik mõistlike ja vajalike kuludena välja nõuda, võib sisaldada ka menetlusriski kandmist ja tulemustasu. Analüüsi autor sellise seisukohaga ei nõustu. **Menetlusriski kandmise tasu ei tohiks kuuluda väljamõistetavate kulude hulka, sest seda ei saa pidada põhjendatud ja vajalikuks kuluks** TsMS § 175 lõike 1 mõttes. Lisaks on väga küsitav, kas

¹⁸ Seisuga 1. jaanuar 2009 kehtib viidatud säte samas redaktsioonis.

¹⁹ See summa vastab võimalikule väljamõistetavale maksimummäärale.

tagaseljaotsuse puhul võib õigusabikulused üldse välja mõista maksimummääras. Lepingulise esindaja kulu väljamõistmine maksimummääras peaks olema pigem erand kui reegel. Analüüsi käigus uuritud määrustest nähtus, et nn masshagejad (EMT, pangad jmt isikud), kelle nõuded on keskmisega võrreldes rohkem standardiseeritud, nõuavad tagaseljaotsuste puhul enamasti kuni 2000-krooniseid õigusabikulused, kuid esineb ka juhtumeid, kus taotletakse vaid riigilõivu väljamõistmist.

5.2. Õigusabikulude suurus ja Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatud piirmäär

Üheks sagedamini esinevaks argumendiks, mille alusel määratakse kindlaks väljamõistetavate esindajakulude suurus, on nõutava summa vastavus Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmäärale.²⁰ **Tartu Maakohus on 21. veebruari 2008. a määruses tsiviilasjas nr 2-06-8856** asunud koguni seisukohale, et olukorras, kus pool esitab kohtule avalduse, millega taotleb lepingulise esindaja kulude väljamõistmist piirmäärast oluliselt väiksemas määras, puudub üldse vajadus hinnata kostja ja tema esindaja vahelise õigusabilepingu ja arvete kohta esitatud vastuväiteid.

Arvestada tuleb sellega, et alates 12. septembrist 2008 kehtivad uued piirmäärad, analüüsitavates lahendites on aga enamasti aluseks olnud varasema määrusega sätestatud määrad. Määruse uues redaktsioonis on kulude tabelis vähem astmeid, mis peaks suunama kohtuid selle poole, et iga juhtumi korral kaalutaks, kui suured on asjas mõistlikud ja vajalikud esindajakulud. Varasema praktika kohaselt on aga väljamõistetava kulu suuruse määramise ainsaks või peamiseks argumendiks see, et taotletav summa ei ületa määrusega kehtestatud piirmäära. Analüüsi autori arvates ei saa niisugust praktikat pidada õigeks just olukorras, kus vastuväidetes välja toodud asjaoludele tuginedes saab kohus kulude mõistlikku suurust hinnata.

Advokaadi poolt menetluse jooksul produtseeritud lehekülgede mehaanilise kokkulugemise tulemus ei tohiks kindlasti olla kohtuasja keerukuse hindamise peamine kriteerium, kuigi menetluses koostatud materjalide maht võib olla üheks asja keerukust kajastavaks asjaoluks. Seda, kui keerukas oli kohtuasi, teab tegelikult kõige paremini asja sisuliselt lahendanud kohtunik, kuid sageli ei osale tema selles menetlusstaadiumis enam otsustamises.

Kohtupraktika näitab, et üldjuhul arvestatakse kohtuasja iseärasusi õigusabikulude kindlaksmääramisel vaid vähesel määral. Siiski esines analüüsi objektiks olnud lahendite hulgas ka neid, milles pooled edukalt kasutasid ühe argumendina kohtuasja keerukust. Näiteks **tsiviilasjas nr 2-07-47166** leidis kostja, et hageja taotletavad õigusabikulud (49 000 krooni) on ülemäära suured, kuna hagi oli primitiivne võlaõiguslik nõue, millele kostja sisuliselt vastu ei vaielnud. **Pärnu Maakohus mõistis 3. novembri 2008. a määrusega** õigusabikulude katteks välja 7000 krooni ja märkis, et lihtsa võlaõigusliku vaidluse korral, kus kostja sisuliselt ei vaidle hageja nõudele vastu (puudub keerulisem õigusvaidlus), ei ole põhjendatud kohaldada Vabariigi Valitsuse kehtestatud lepingulise esindaja ja nõustaja kulude sissenõudmise maksimaalset määra.

²⁰ Näiteks Tallinna Ringkonnakohtu 31. oktoobri 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-06-35835, aga ka Harju Maakohu 14. novembri 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-07-2816, 5. augusti 2008. a määrus tsiviilasjas nr 2-06-21190, 2. mai 2008. a määrused tsiviilasjas nr 2-07-14684 ja tsiviilasjas nr 2-06-3266 jt.

6. Menetluskulude jätmise menetluse venimise põhjustanud poole kanda (TsMS § 169

lõige 1)

Menetluskulude jätmise poole kanda, kellest tingitud asjaolu on olnud menetluse venimise põhjuseks, puudutab mitte niivõrd menetluskulude kindlaksmääramise menetlust, kuivõrd just menetluskulude jaotust. Siiski on nimetatud küsimust käesoleva analüüsi raames peetud vajalikuks uurida, kuna menetluse ebamõistlikku venimist pooltest tulenevate asjaolude tõttu on pidanud probleemiks nii kohtud kui ka menetlusosalised.

Tuleb tõdeda, et praktikas ei esine veel väga sageli juhtumeid, kus poole kanda jäetakse temast tingitud menetluse venimisega seotud menetluskulud, kuid analüüsitud lahenditest nähtub, et see praktika hakkab siiski juba kujunema. Ühe näitena, kus kohus sellist võimalust hageja taotlusel kaalus, võib tuua **tsiviilasja nr 2-06-25255**. Menetluse kestel arutasid pooled kompromissi sõlmimise võimalust, kuid kuna kokkuleppele ei jõutud, tegi kohus lõpuks sisulise lahendi. Hageja esitas Tallinna Ringkonnakohtule taotluse, milles palus jätta kahest ringkonnakohtu istungist tulenevad menetluskulud TsMS § 169 lõike 1 alusel kostja kanda, kuna kostja väidetavalt venitas menetlust ilmse kavatsuseta pidada läbirääkimisi kompromissi sõlmimiseks. **Ringkonnakohus märkis 19. mai 2008. a otsuses**, et viidatud menetluskulude kostja kanda jätmiseks puudub alus, kuna lisadokumente (arvuti andmebaasi salvestatud tabeleid), mida hageja soovis kompromissi sõlmimiseks, ei olnud võimalik tehnilistel põhjustel kohe esitada. Kohus leidis, et kuna kostja teatas takistusest, siis ei ole ta käitunud viisil, mis annaks alust TsMS § 169 lõike 1 kohaldamiseks.

Tsiviilasjas nr 2-08-2911 taotles kostja kohtuistungil edasilükkamisest tulenevate menetluskulude jätmist hageja kanda. Istungi edasilükkamise põhjustas hageja, kuna ta ei olnud nõus kohtu pakutava vene keele tõlgiga ning ei esitanud tõendeid selle kohta, et tema soovitud tõlk on haigestunud. **Harju Maakohus rahuldab 14. mai 2008. a otsusega** hagi põhiosas täielikult ja muutis vaid väljamõistetavate kõrvalnõuete suurust. Lisaks pidas kohus põhjendatuks jätta TsMS § 169 lõikest 1 tulenevalt hageja menetluskuludest 10% tema enda kanda. Ülejäänud menetluskulud jättis kohus kostja kanda.²¹

Tartu Ringkonnakohus leidis 11. aprilli 2008. a otsuses tsiviilasjas nr 2-07-2783, et kohtul puudub alus jätta omal algatusel (st juhul, kui seda ei taotle pool, kellele edasilükkamisega asjatuid kulutusi põhjustati) poolele istungi edasilükkamisega põhjustatud menetluskulu edasilükkamise põhjustanud menetlusosalise kanda. TsMS § 169 lõike 1 esimese lause sõnastusest selline tõlgendus siiski otseselt ei tulene, sest selle kohaselt **kannab** menetlustoimingu tegemise tähtaja mööda lasknud või vastuväite või tõendi hilisema esitamise või muul viisil menetlustoimingu aja muutmise, asja arutamise edasilükkamise või **tähtaja pikendamise põhjustanud menetlusosaline**²² **sellest tulenevad täiendavad menetluskulud.**

Tsiviilasjas nr 2-06-25314 taotles hageja 4. juunil 2007. aastal 5. juuniks ehk järgmiseks päevaks määratud eelistungil edasilükkamist. Kohus rahuldab hageja taotluse ning lükkas eelistungil edasi, andes pooltele muu hulgas ka aega kompromissi saavutamiseks. 5. juunil 2007. a toimunud eelistungil osalesid üksnes kostja esindajad, kes selgitasid, et nad ei ole eelistungil edasilükkamise taotlust ega ka kohtu teadet taotluse rahuldamise kohta kätte saanud. Menetluskulude jaotuse kindlaksmääramisel leidis kohus, et hageja oleks pidanud

²¹ Tallinna Ringkonnakohus vaatas selle asja läbi ka apellatsioonimenetluses ja jättis 20. oktoobri 2008. a otsusega maakohtu otsuse muutmata.

²² Kuni 1. jaanuarini 2009 kehtinud TsMS § 169 lõike 1 redaktsioon erines kehtivast vaid selle poolest, et sõna *menetlusosaline* asemel sisaldus normis sõna *pool*.

esitama istungi edasilükkamise taotluse varem ning seepärast tuleb kostja 5. juuni 2007. a eelistungil osalemise kulud jätta hageja kanda.²³

Kokkuvõte

Analüüs näitas, et enamasti ei kaalu kohtunikuabid menetluskulude kindlaksmääramisel kohtuasja keerukust ega advokaadi tegelikult tehtud tööd. Menetluskulude väljamõistmise täielikku formaliseerimist ei saa aga pidada reformi eesmärgiks. Menetluskulude kindlaksmääramise üleandmine kohtunikuabidele on eelduslikult tõesti võimaldanud kohtunike tööd lihtsustada. Teisest küljest on menetlusosaliste jaoks sageli oluliste rahaliste kohustuste üle otsustamine nüüd ametnike pädevuses, kes, olles põhimenetlusest eemal, kasutavad kulu põhjendatuse hindamisel põhikriteeriumina Vabariigi Valitsuse määrusega kinnitatud piirmäärade tabelit. Kuid kui hageja nõue on näiteks 300 000 krooni ja tegemist on tavapärase võlanõudega, siis miks peaks hageja kandma kaotuse korral riski, et ta peab igal juhul hüvitama teise poole esindajakuludest 100 000 krooni ja seda üksnes põhjusel, et advokaat, kelle kostja valis, esitab nii suure arve? Kohtupraktika kohaselt on lahtine küsimus, milline on keskmine kohtuasi ja milline võiks olla mõistlike ja vajalike esindajakulude suuruse ning Vabariigi Valitsuse kehtestatud piirmäärade omavaheline suhe. Ka kõrgemate kohtute praktika ei anna praegu sellele küsimusele täpset vastust.

Analüüsist ilmselt ilmnes veel üks probleem. Nimelt paljudel juhtudel vaieldi ka menetluskulude kindlaksmääramisel selle üle, kas menetluskulude panemine ühele või teisele poolele on põhjendatud ja õiglane. Menetlusosalistelt eeldatakse, et nad teeksid selget vahet, kas tegemist on menetluskulude jaotuse kindlaksmääramisega või jaotuse raames konkreetse menetluskulu summalise kindlaksmääramisega. Kui menetluskulude jaotust sisaldavat algset kohtulahendit ei vaidlustatud, siis puudub menetluskulude konkreetse summalise kindlaksmääramise üle toimivas vaidluses võimalus tugineda kulude jaotuse vastuväidetele. Kohtud küll märgivad niisuguses olukorras määruses, et kulude jaotust selles menetluses enam vaidlustada ei saa, sest need küsimused lahendatakse kohtuotsusega, kuid samas on näha, et sageli tekivad kulude õigluse-ebaõigluse küsimused siiski vaid koos nende suurusega.²⁴ See puudutab just õigusabikuluseid, mis ei ole menetlusosaliste jaoks praegu kuigi etteaimatavad. Eelneva põhjal tekib küsimus iseseisva menetluse eesmärgipärasusest – pool, kelle kanda jäävad otsuse alusel menetluskulud, võib küll teada riigilõivu suurust, kuid mitte teise poole õigusabikulude suurust, mistõttu tal võib olla raske võtta vastu asjakohast menetluslikku otsust apellatsioonkaebuse esitamise vajaduse kohta.

Reformi eesmärgiks oli eelnõu seletuskirja kohaselt põhimenetluse vabastamine aeganõudvast kulude arvutamisest. Samas on menetluskulud tsiviilkohtumenetluses sageli poolte jaoks üsna tundlik teema. Riigilõivumäärad on kõrged ja advokaadi abi kallis. Kohtumenetlus ei ole odav, mistõttu on võitnud poole huviks lisaks oma õiguspositsiooni tunnustamisele ka menetluskulude hüvitamine. Analüüsi käigus uuriti pisteliselt, kui kiiresti määratakse kohtuotsuse jõustumise järel kindlaks menetluskulud. Selgus, et tavaliseks tähtjaks võib menetluskulude kindlaksmääramisel pidada ühte aastat arvates kohtulahendi jõustumisest. Probleemsed on menetluskulude väljamõistmise menetluse tähtjad eelkõige suurtes

²³ Tartu Maakohtu otsus selles kohtuasjas on tehtu 8. novembril 2007. a. 9. juunil 2008. a. tegi asjas otsuse ka Tartu Ringkonnakohtu ja jättis maakohtu otsuse muutmata.

²⁴ Vt näiteks Tallinna Ringkonnakohtu 1. detsembri 2008. a. otsus tsiviilasjas nr 2-07-4868.

kohtumajades (näiteks Harju Maakohtu kohtumajades, osaliselt ka Tartu Maakohtu Tartu kohtumajas), kuid menetluse venimist esineb ka väiksemates kohtumajades.²⁵

Ikka ja jälle on olnud päevakorral küsimus, kuivõrd peaksid üksteisest erineva menetlusseadustikud ja menetluspõhimõtted (eelkõige tsiviil- ja halduskohtumenetluses). Ühtpidi on mõistetav, et juba era- ja avalik-õigusliku vaidluse erineva olemuse tõttu on menetluse sisu ja kohtu roll selles mõnevõrra erinev. Samas esineb menetlusliikide sees valdkondi, mis oma olemuselt on võrdlemisi sarnased ja mille põhjendamatud erinevused tekitavad probleeme menetlusosalistele ja sageli ka kohtutele. Seejuures on näiteks tehtud ettepanekuid, et ka halduskohtumenetluses peaks menetluskulude kindlaksmääramine olema sisulisest menetlusest lahutatud. Praegu kehtiva HKMS § 93 lõike 1 kohaselt tuleb kohtukulude nimekiri ja kuludokumendid endiselt esitada kohtule juba enne kohtuvaidlusi. Nende esitamata jätmise korral menetluskulud välja ei mõisteta. Võrreldes tsiviilkohtumenetlusega on see kord väga jäik ega arvesta piisavalt menetlusosaliste huvidega, sest enne kohtuistungit ei pruugi pooltele olla mõistlike ja vajalike õigusabikulude suurus ettenähtav. Lisaks on HKMS-i ja TsMS-i kui esimese suhtes täiendava regulatsiooni foonil kohtupraktikas esinenud ka juhtumeid, kus halduskohus on jätnud kohtuotsuses menetluskulude küsimuse lahendamata, märkides, et "menetluskulude küsimus otsustatakse eraldi määrusega" ja teinud hiljem täiendava otsuse.²⁶

Kokkuvõtteks võib märkida, et menetluskulude väljamõistmise põhimõtete reform on toonud kaasa mitmeid uusi õiguslikke probleeme, samas on osa probleemidest püütud lahendada ka seadust täiendades, seega tuleb esmalt oodata muudatuste rakendumise mõjusid ning seejärel selle valdkonna sätete põhjendatust uuesti hinnata. Küll aga tuleb tõdeda, et menetluskulude kindlaksmääramise menetlus on poolte jaoks kujunenud menetluslikuks lisakoormuseks ning võtab ebamõistlikult kaua aega.

---

²⁵ Näiteks tsiviilasjas nr 2-07-13578 tegi Viru Maakohus 6. augustil 2007 tagaseljaotsuse, see jõustus 18. oktoobril 2007, hageja esitas menetluskulude kindlaksmääramise avalduse 12. novembril 2007, kohus edastas aga avalduse kostjale alles 4. novembril 2008. Menetluskulude kindlaksmääramise määruse tegi kohtunikuabi selles asjas 20. jaanuaril käesoleval aastal.

²⁶ Vt Tallinna Halduskohtu 28. mai 2007. a otsus haldusasjas nr 3-07-43. Selles asjas on ilmselt segadust põhjustanud küsimus, kas 2006. a muudatuste järgne menetluskulude kindlaksmääramise reeglistik on kohaldatav ka halduskohtumenetluses.